

Світлана Анатоліївна Тітаренко,
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-5544-3376>
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної педагогіки і психології
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка,
м. Глухів, Україна
titarenko17.01@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті актуалізується проблема формування професійних цінностей у майбутніх психологів закладів дошкільної освіти. Здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури з питання формування цінностей особистості. Зауважується, що професійна діяльність практичних психологів є спеціалізованою соціальною діяльністю, спрямованою на підвищення цінності інших людей. Орієнтація на цінність інших у професійній діяльності психолога передбачає належне усвідомлення своєї компетентності як механізму впливу на інших, що ґрунтується на професійних обов'язках і відповідальності за свою професійну поведінку.

У дослідженні схарактеризовано різні види цінностей. Наголошується, що професійні цінності психолога включають в себе морально-етичні принципи, які регулюють його професійну діяльність. Вони включають емпатію, повагу до особистості, відповідальність, чесність, прагнення до постійного професійного розвитку та самовдосконалення. Особливо важливою є здатність зберігати конфіденційність та забезпечувати безпеку і добробут дітей.

Формування професійних цінностей у майбутніх психологів здійснюється через комплексний підхід, який включає теоретичне навчання, практичні заняття, та особистісний розвиток. Важливою складовою є інтеграція етичних питань у навчальні курси, організація дискусій та семінарів, присвячених професійній етиці, а також надання можливості студентам брати участь у практичних тренінгах та стажуваннях у закладах дошкільної освіти.

Встановлено, що формування професійних цінностей у майбутніх психологів закладів дошкільної освіти є складним і багатогранним процесом, який потребує системного підходу та активної участі викладачів, менторів та самих студентів. Від цього залежить не лише професійна компетентність молодих фахівців, але й якість психологічної допомоги, яку вони зможуть надавати дітям та їхнім родинам у майбутньому. Ефективне формування цінностей сприятиме створенню покоління професіоналів, які здатні забезпечити високий рівень психологічного супроводу та підтримки в закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: професійні цінності, емпатія, повага до особистості, відповідальність, чесність, прагнення до постійного професійного розвитку та самовдосконалення, практичний психолог, заклад дошкільної освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійна підготовка майбутніх психологів, які працюватимуть у закладах дошкільної освіти, потребує не лише набуття спеціальних знань і навичок, але й формування відповідних професійних цінностей. Ці цінності стають основою для ефективної взаємодії з дітьми, батьками та колегами, а також забезпечують високий рівень професійної етики та моральності. Формування професійних цінностей є важливим аспектом педагогічного процесу, який забезпечує успішну адаптацію молодих фахівців до реальних умов праці.

Дошкільна освіта є першим і ключовим етапом формування особистості дитини, її емоційного, соціального та когнітивного розвитку. У цьому процесі психолог ЗДО відіграє важливу роль, допомагаючи дитині адаптуватися до соціуму, вирішувати конфліктні ситуації та створювати

сприятливе середовище для розвитку. Саме тому майбутні психологи мають володіти чіткими професійними цінностями, які стануть основою їхньої роботи.

Сучасне суспільство стикається з багатьма викликами, такими як соціальна напруженість, війна, економічна нестабільність, що впливають і на дітей, і на їхні сім'ї. У таких умовах психолог ЗДО має бути професійно підготовленим до роботи з дітьми, які можуть переживати стрес, тривожність чи навіть травми. Формування емпатії, відповідальності, поваги до особистості та інших цінностей допомагає спеціалістам надавати якісну допомогу.

Професія психолога вимагає не лише володіння відповідними знаннями, вміннями та навичками, а й певних особистісних якостей. Згідно з численними дослідженнями, до професійно важливих характеристик, які формуються і розвиваються у психологів-практиків у процесі роботи, належать відповідний рівень мотивації, творчий світогляд, професійно-орієнтоване мислення, розвиток у соціальній, перцептивній та емоційній сферах, а також високий рівень емпатії. До цього переліку можна додати професійні цінності психолога.

Сучасні зміни в освітній політиці України базуються на визнанні європейських цінностей та впровадженні стандартів якості освіти, зокрема вищої (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, 2015). Це вимагає модернізації професійної підготовки та формування особистості конкурентоспроможного фахівця з необхідними компетентностями. Ця проблема актуальна для закладів вищої освіти, що готують спеціалістів для освітньої сфери. Таким чином, питання підготовки психологів для освітніх закладів стало темою обговорення багатьох українських та зарубіжних науковців. Дослідники провели комплексні дослідження, присвячені розвитку особистості психолога (Волошина, 2014; Панок, 2003; Приходько, 2017; Федан, 2015; Чепелева, 2000; Albritton, Mathews & Boyle, 2019; McMahan & Hevey, 2017; Widerstrom, Mowder & Willis, 1989), різним аспектам підготовки фахівців психологічного профілю у вищій школі (Булах, Волошина & Лохвицька, 2019; Кузьменко & Гальченко, 2020; Кокун, 2012; Матвієнко & Затворнюк, 2014; Barnett, 1986; Hudson & King 2007).

Готовність студента до психологічної діяльності визначається рівнем розвитку професійних компетентностей, які є ключовими якостями особистості. Відповідно до професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» (2020) студент має опанувати ряд компетентностей для виконання наступних трудових функцій:

- а) проведення психологічної профілактики;
- б) проведення просвітницької роботи з питань психологічного благополуччя та психічного здоров'я;
- в) здійснення психологічної діагностики;
- г) надання психологічної допомоги за запитом;
- ґ) забезпечення власного професійного розвитку та самоосвіти;
- д) співпраця з педагогічними (науково-педагогічними) працівниками для організації ефективної освітньої діяльності;
- е) здійснення організаційно-методичної діяльності.

Студенти отримують знання з виконання цих функцій під час вивчення освітніх компонентів, а навички здобувають через проходження практики та написання курсових проєктів (робіт). Кожен із цих елементів є важливим у професійній підготовці практичного психолога для закладів дошкільної освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання ефективної організації підготовки фахівців психологічного профілю є об'єктом наукових досліджень у багатьох країнах, зокрема й в Україні (Булах, Волошина & Лохвицька, 2019; Волошина, 2014; Гончаровська, 2019; Кокун, 2012; Кузьменко & Гальченко, 2020; Матвієнко & Затворнюк, 2014; Панок, 2013; Приходько, 2017; Ткач & Люцина, 2022; Федан, 2015; Ханецька & Федоренко, 2021; Чепелева, 2000), так і зарубіжних (Albritton, Mathews & Boyle, 2019; Barnett, 1986; Bischoff, 1997; Fogaca, Watson & Zizzi, 2019; Heinonen & Nissen-Lie, 2020; Hudson & King 2007; McEwan & Tod, 2023; McMahan & Hevey, 2017; Rønnestad & Skovholt, 2013; Tod & Bond, 2010; Widerstrom, Mowder & Willis, 1989; Woodcock, 2005).

Учені М. Rønnestad та Т. Skovholt (2013) розробили концепцію, яка описує еволюцію професійної діяльності практикуючих психологів (психологів-консультантів) у міру набуття ними

досвіду. Ця концепція включає 5 фаз розвитку фахівця: новачок, досвідчений студент, початківець, досвідчений професіонал та старший спеціаліст. Вона також охоплює 12 загальних тем професійного розвитку, серед яких, наприклад, те, що інтенсивне прагнення до навчання стимулює процес розвитку, а професійний розвиток триває протягом усього життя.

Європейські дослідники, спираючись на концепцію розвитку консультантів, запропоновану М. Rønnestad та Т. Skovholt (2013), досліджували особливості розвитку компетентностей психологів у різних сферах. Це включало шкільних психологів (Woodcock, 2005), психологів-консультантів з питань шлюбу та сім'ї (Bischoff, 1997), а також спортивних психологів (McEwan & Tod, 2023; Tod & Bond, 2010) тощо. Науковці Н.Е. McEwan та D. Tod (2023), а також D. Tod та K. Bond (2010) у своїх дослідженнях висвітлюють досвід професійного розвитку психологів-стажерів, а також спортивних і фізичних психологів, акредитованих у Великобританії та Австралії. Дослідники J. Fogasa, J. Watson та S. Zizzi (2019) аналізують роботу американських студентів психологів, які ще не мають професійної ліцензії. Результати цих досліджень показують, що психологи-практики, які починають працювати з клієнтами, часто відчувають занепокоєння щодо власної компетентності і мають сумніви при прийнятті рішень. Вони також турбуються про свій зовнішній вигляд і інтонацію під час спілкування. Такі емоційні переживання можуть заважати початківцям слухати, аналізувати та ефективно реагувати на проблеми клієнтів. Проте з набуттям досвіду психологи розвивають свій власний стиль роботи з клієнтами і з часом вчаться керувати своїми емоціями. Це дозволяє їм витратити менше ресурсів на самоконтроль і більше зосереджуватися на слуханні клієнта.

Взаємодія психологів з клієнтами, супервізія та особиста терапія є ключовими джерелами їхнього навчання. Значний розвиток відбувається після закінчення університету, коли психологи починають адаптувати знання та навички, отримані під час навчання, до нових умов роботи. За даними європейських дослідників, кваліфіковані психологи демонструють більш високий рівень міжособистісних здібностей у порівнянні з іншими фахівцями у цій галузі. Особистісні та професійні якості психолога формуються переважно в професійному середовищі (Heinonen & Nissen-Lie, 2020).

Ряд зарубіжних досліджень присвячено проблемам підготовки психологів-практиків для роботи з дітьми дошкільного віку («child psychologists»). Зокрема, ці дослідження зосереджені на розвитку вмінь надавати якісні психологічні послуги за запитом, а також на організації практики психологічної служби в закладах дошкільної освіти (Albritton, Mathews, & Boyle, 2019; Barnett, 1986; Hudson & King, 2007; Widerstrom, Mowder, & Willis, 1989).

Питання конкретного змісту підготовки психологів у процесі здобуття освіти також активно обговорюються. Пропонується створення спеціального освітнього середовища, в якому майбутні фахівці зможуть практикувати виконання реальних завдань, що сприятиме підвищенню їхнього професійного рівня (Hudson & King, 2007).

Аналогічні наукові позиції спостерігаються у результатах досліджень українських вчених, які розробили структурні компоненти психолого-педагогічної моделі підготовки психологів. Ця модель включає мотиваційний, професійно-практичний і особистісно-професійний компоненти, з акцентом на практичну психологічну діяльність (Панок, 2013; Ткач & Люцина, 2022). Науковці запропонували та описали схему формування інтегралу професійної цінності майбутнього психолога у вищих навчальних закладах (Волошина, 2014); визначили сучасні психотехнології для професійної підготовки майбутніх психологів. (Булах, Волошина & Лохвицька, 2019); довели необхідність створення «моделювальних навчально-професійних ситуацій», які сприяють активізації формування вмінь і навичок, необхідних для виконання професійних функцій психолога в закладах дошкільної освіти (Гончаровська, 2019).

У дослідженнях вітчизняних науковців (Кузьменко & Гальченко, 2020; Ханецька & Федоренко, 2021) акцентується увага на важливості формування особистості психолога-професіонала, здатного виконувати трудові функції на високому рівні. Зазначено, що студенти демонструють високі показники за когнітивним компонентом готовності, але їм не вистачає практичного досвіду. Це призводить до відставання в поведінковому компоненті, що негативно впливає на реалізацію їхнього особистісного потенціалу.

У науковій роботі Г. Ровіда «Ідеали наших учнів» наголошується, що тільки через розуміння індивідуальних особливостей учнів вчитель може досягти виховних цілей. Автор статті класифікує

мотиви на три категорії: егоїстичні (наприклад, «хочу бути професором, бо він має багато грошей», «хочу мати багато грошей і дім», «добре і довго жити»), альтруїстичні (наприклад, «служити Богу», «щастя для батьків», «довгих років батькам») та ідейні (наприклад, «відбудова Батьківщини», «працювати для блага народу», «щоб Польща стала незалежною») (Rowid, 2022).

На думку Г. Ровіда, учні першої групи орієнтовані на матеріальні блага, друга група хоче вчитися і працювати для досягнення своїх цілей, а ідеал третьої групи полягає в служінні Батьківщині. Варто відзначити, що для респондентів другої й третьої групи навчання і знання часто є засобом досягнення мети. Автор підкреслює важливість масового дослідження думок учнів для отримання відповідних висновків і узагальнень. Г. Ровід широко використовує міжнародний досвід для теоретичного обґрунтування ідеалів і цінностей учнів (Rowid, 2022). Нами також проаналізовано рекомендації ученого, досліджуючи систему цінностей майбутніх фахівців медичної галузі в міжнародному контексті (Khrystenko et al., 2022).

Суспільство та батьки все більше очікують від психологів високого рівня професійності, моральності та етичності. Це потребує від спеціалістів не лише знань та вмінь, але й сформованих цінностей, таких як чесність, прагнення до саморозвитку та відповідальність. Сучасна психологія постійно розвивається, з'являються нові методики та підходи. Майбутні психологи ЗДО повинні бути готовими до постійного вдосконалення своїх знань і навичок, а це неможливо без усвідомлення важливості професійних цінностей.

Психолог ЗДО не лише працює з дітьми, але й впливає на їхні майбутні цінності та світогляд. Формуючи професійні цінності у психологів, ми створюємо базу для того, щоб діти отримували підтримку, виховання та турботу на найвищому рівні.

Мета та завдання статті. Теоретично обґрунтувати сутність та особливості формування професійних цінностей у майбутніх психологів закладів дошкільної освіти та розробити методичні рекомендації щодо їх формування в процесі професійної підготовки.

Методи дослідження: методи аналізу, синтезу та систематизації – для опрацювання законодавчих і нормативних документів, педагогічної, психологічної й науково-методичної літератури, інтернет-ресурсів, досвіду практиків; узагальнення напрацьованих результатів й формулювання висновків; прогностичний метод – для розробки практичних рекомендацій для психологів закладів дошкільної освіти щодо формування професійних цінностей; метод теоретичного узагальнення – для формулювання підсумкових положень та висновків.

Виклад основного матеріалу дослідження. М. Горлач зазначає, що ієрархія ціннісних орієнтацій визначає професійно важливі якості людини (Горлач, 1999). С. Максименко підкреслює, що професійні цінності психолога слід розглядати як підготовку до набуття навичок та професійної діяльності. Роль ціннісної орієнтації полягає в тому, щоб визначати професійну дію, забезпечувати зміст і спрямованість діяльності та надавати сенс професійній дії (Максименко, 2014).

Загалом, професійна діяльність практичних психологів є спеціалізованою соціальною діяльністю, спрямованою на підвищення цінності інших людей. Орієнтація на цінність інших у професійній діяльності психолога передбачає належне усвідомлення своєї компетентності як механізму впливу на інших, що ґрунтується на професійних обов'язках і відповідальності за свою професійну поведінку.

Т. Тітова зауважує, що ціннісна орієнтація входить до структури ціннісно-сислової сфери майбутнього психолога і повинна характеризуватися високим рівнем усвідомлення та значущості. Ціннісна орієнтація підпорядкована впливу інших рівнів системи особистості і відіграє дуже важливу роль у регуляції професійної діяльності практикуючого психолога (Тітова, 2012).

М. Горлач наголошує, що в науковій літературі розрізняють такі цінності:

1. Загальні цінності, які гарантують набуття різного роду знань і навичок, які люди практикують у різних видах діяльності. Такі цінності проявляються в широті та різноманітності людських здібностей і певній єдності притаманних їм якостей. До загальних цінностей належать переважно інтелектуальні цінності, які проявляються в кмітливості, винахідливості, швидкому і глибокому запам'ятовуванні матеріалу, уважності, критичності та незалежності розуму.

2. Спеціальні цінності стосуються конкретних сфер діяльності і можуть бути класифіковані відповідно до виду діяльності. Вони органічно поєднуються із загальними цінностями. Більший

розвиток загальних цінностей створює умови для більшого розвитку спеціальних цінностей (Горлач, 1999).

М. Рокіч розрізняє два типи цінностей. Термінальні цінності – це переконання в тому, що кінцева мета існування індивіда варта того, щоб до неї прагнути, а інструментальні цінності – це переконання в тому, що певна поведінкова політика або риси особистості є бажаними в будь-якій ситуації (Rokeach, 1973).

На думку Т. Тітової психологам для ефективної професійної діяльності необхідні наступні професійні цінності:

- правильно та реалістично сприймати об'єкти;
- розуміти внутрішні характеристики та особливості суб'єкта
- співчувати, співчутливо ставитися до людей, бути добрим до них і виявляти до них повагу;
- розуміти внутрішні характеристики та особливості суб'єкта;
- аналізувати та рефлексувати себе;
- керувати собою та процесом спілкування;
- бути уважним і вміти слухати (Тітова, 2012).

Саме тому О. Ямницький вважає найважливішими професійними цінностями психологів: комунікативна цінність (вміння спілкуватися з людьми); прийняття інших; толерантність; чутливість; емпатія; інтелектуальні цінності (інтелект; допитливість; запам'ятовування інформації, наданої клієнтом; уважність; критичність; незалежність); внутрішня рефлексія; самоконтроль (Ямницький, 2014).

Отже, професійні цінності психолога включають в себе морально-етичні принципи, які регулюють його професійну діяльність. Вони включають емпатію, повагу до особистості, відповідальність, чесність, прагнення до постійного професійного розвитку та самовдосконалення. Особливо важливою є здатність зберігати конфіденційність та забезпечувати безпеку і добробут дітей.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури нами пропонується авторське визначення поняття «професійні цінності психолога закладу дошкільної освіти» (ЗДО) – це система усвідомлених морально-етичних орієнтирів, професійних принципів та особистісних якостей, які визначають поведінку, ставлення до дітей, їхніх батьків і колег, а також забезпечують ефективне виконання професійних обов'язків. Вони включають емпатію, повагу до особистості дитини, відповідальність, чесність, прагнення до постійного професійного розвитку, здатність створювати безпечне і сприятливе середовище для гармонійного розвитку дитини та сприяють формуванню довіри і партнерських відносин із сім'ями вихованців.

Специфіка професійних цінностей психологів закладів дошкільної освіти визначається їхнім унікальним професійним середовищем та завданнями, які пов'язані з роботою з дітьми раннього та дошкільного віку. Психолог ЗДО повинен визнавати дошкільний вік як критично важливий етап формування особистості дитини, її емоційного інтелекту, соціальних навичок і пізнавальних здібностей. Це передбачає глибоку повагу до дитячих потреб, особливостей розвитку та індивідуального темпу кожної дитини.

Передовсім, професійні цінності психолога ЗДО передбачають створення емоційно безпечного та комфортного середовища, яке сприяє гармонійному розвитку дитини. Це вимагає від психолога емпатії, уважності до стану дітей та дотримання етичних принципів роботи з дітьми. Психологи ЗДО повинні демонструвати глибоку емпатію, не лише розуміючи емоції дітей, а й вміючи враховувати їхній рівень розвитку, життєвий досвід і сімейний контекст.

Варто не забувати, що у своїй роботі психолог ЗДО має визнавати індивідуальність кожної дитини, враховувати її особисті риси, темперамент, здібності та інтереси, уникаючи порівнянь чи шаблонного підходу.

Необхідно зазначити, що специфіка ЗДО передбачає тісну взаємодію з батьками та вихователями. Професійні цінності психолога включають повагу до батьківських поглядів, етичність у роботі з конфіденційною інформацією та здатність налагоджувати ефективну комунікацію задля спільної мети – розвитку дитини.

Враховуючи вікові особливості дітей дошкільного віку, психолог ЗДО повинен розуміти цінність гри як основного способу взаємодії, навчання та діагностики. Це вимагає від нього креативності, гнучкості та розуміння важливості ігрових методів. Робота з дітьми дошкільного віку вимагає особливих етичних стандартів, таких як чесність, відповідальність, збереження конфіденційності та уникнення будь-якого тиску чи маніпуляцій.

Психологи ЗДО працюють у динамічному середовищі, яке постійно змінюється. Тому професійні цінності передбачають відкритість до нового досвіду, самовдосконалення, вивчення сучасних методик психологічної роботи з дітьми дошкільного віку. Психолог ЗДО виконує важливу роль у становленні у дитини таких цінностей, як взаємоповага, доброзичливість, відповідальність, що накладає на нього особливу моральну відповідальність.

Отже, професійні цінності психологів ЗДО тісно пов'язані з віковими особливостями дітей, необхідністю тісної співпраці з батьками та вихователями, а також із високими морально-етичними стандартами, які забезпечують ефективність роботи та сприяють гармонійному розвитку дошкільників.

Формування професійних цінностей у майбутніх психологів здійснюється через комплексний підхід, який включає теоретичне навчання, практичні заняття, та особистісний розвиток. Важливою складовою є інтеграція етичних питань у навчальні курси, організація дискусій та семінарів, присвячених професійній етиці, а також надання можливості студентам брати участь у практичних тренінгах та стажуваннях у закладах дошкільної освіти.

Викладачі та ментори відіграють ключову роль у формуванні професійних цінностей майбутніх психологів. Вони мають не лише передавати знання та навички, але й бути прикладом для наслідування. Важливим є створення позитивного освітнього середовища, де студенти відчують підтримку та мають можливість обговорювати етичні дилеми та ситуації, які можуть виникати у їхній майбутній професійній діяльності.

Одним з ефективних методів формування професійних цінностей є моделювання ситуацій з реальної практики, обговорення кейсів та участь у рольових іграх. Такі методи дозволяють студентам не лише теоретично засвоювати важливі аспекти професійної етики, але й практично відпрацьовувати навички прийняття рішень у складних ситуаціях.

Особистісний розвиток майбутніх психологів є невід'ємною частиною процесу формування професійних цінностей. Психологи, які розуміють свої власні цінності та переконання, краще справляються з етичними викликами та мають більш високу мотивацію до професійного зростання. Важливими є такі аспекти, як розвиток емоційного інтелекту, рефлексія та самопізнання.

На основі ґрунтовного аналізу психолого-педагогічної літератури нами розроблено рекомендації для психологів щодо формування професійних цінностей:

- відвідайте семінари та тренінги (регулярне оновлення знань про новітні дослідження та методики в психології допоможе вам залишатися компетентними та мотивованими).
- читайте фахову літературу (поглиблюйте свої знання про етичні стандарти, психологічні теорії та практичні аспекти роботи з дітьми).
- аналізуйте власні дії (регулярно розмірковуйте над своїми професійними діями та рішеннями з точки зору етики та професійних стандартів).
- залучайтеся до дискусій про складні етичні ситуації з колегами, щоб вчитися знаходити правильні рішення.
- беріть участь у практичних тренінгах та стажуваннях, щоб набути реального досвіду роботи в закладах дошкільної освіти.
- практикуйте техніки управління емоціями та стресом, щоб зберігати професійну рівновагу в роботі.
- розвивайте здатність розуміти та співчувати почуттям інших людей, що є ключовим аспектом роботи психолога.
- записуйте свої думки, почуття та переживання стосовно професійної діяльності, щоб краще розуміти себе та свої цінності.
- залучайтеся до регулярної супервізії з колегами або старшими фахівцями для обговорення своїх випадків та отримання зворотного зв'язку.

- активно співпрацюйте з іншими фахівцями та педагогами, обмінюйтеся досвідом та підтримуйте один одного в професійній діяльності.
- включайтеся у обговорення та планування роботи з дітьми з особливими освітніми потребами спільно з іншими фахівцями.
- проводьте регулярні зустрічі та консультації з батьками, щоб допомогти їм зрозуміти особливості розвитку їхньої дитини та сприяти позитивній взаємодії в родині.
- розробляйте інформаційні буклети та посібники для батьків, що містять корисні поради щодо виховання та підтримки дітей.
- визначайте конкретні цілі та завдання для свого професійного розвитку та регулярно оцінюйте свій прогрес.
- знаходьте джерела натхнення та мотивації для своєї роботи, щоб залишатися зацікавленими та відданими професії.
- формуйте позитивний мікроклімат у колективі та створюйте умови для відкритого спілкування та співпраці.
- проводьте заходи, спрямовані на розвиток толерантності та взаємоповаги серед дітей та дорослих.

Дотримання наведених рекомендацій сприятиме розвитку високого рівня професійної етики та забезпечить ефективну психологічну підтримку дітей у закладах дошкільної освіти.

Висновки. Отже, формування професійних цінностей у майбутніх психологів закладів дошкільної освіти є складним і багатограним процесом, який потребує системного підходу та активної участі викладачів, менторів та самих студентів. Від цього залежить не лише професійна компетентність молодих фахівців, але й якість психологічної допомоги, яку вони зможуть надавати дітям та їхнім родинам у майбутньому.

У роботі запропоновано авторське визначення поняття «професійні цінності психолога закладу дошкільної освіти», яке відображає специфіку діяльності психолога в закладах дошкільної освіти. Професійні цінності розглянуто як інтеграцію морально-етичних орієнтирів, особистісних якостей та професійних принципів, які забезпечують якісну психологічну допомогу дітям.

Виділено ключові аспекти, що визначають унікальність професійних цінностей психологів у дошкільних закладах. Це, зокрема, емпатія, повага до унікальності дитини, пріоритет створення безпечного середовища, співпраця з батьками та педагогами, а також використання ігрових методів роботи. Встановлено, що соціальні зміни (війна, стресові ситуації, проблеми адаптації дітей) значно підвищують вимоги до морально-етичних якостей та професійних орієнтирів майбутніх психологів ЗДО.

Визначено, що ефективне формування цінностей сприятиме створенню покоління професіоналів, які здатні забезпечити високий рівень психологічного супроводу та підтримки в закладах дошкільної освіти. Надано рекомендації для психологів щодо формування професійних цінностей. Врахування розроблених рекомендацій допоможе підвищити рівень професійної етики та забезпечить ефективну психологічну підтримку дітей у закладах дошкільної освіти.

Перспективи подальших досліджень. Варто зосередити увагу на розробці методів оцінювання рівня сформованості професійних цінностей у майбутніх практичних психологів закладів дошкільної освіти. Це допоможе виявити ключові аспекти, які потребують уваги в освітньому процесі. Дослідження можуть також охоплювати роль новітніх технологій у формуванні професійних цінностей, зокрема використання онлайн-платформ і віртуальної реальності для моделювання етичних дилем.

Література

- Булах, І., Волошина, В., & Лохвицька, Л. (2019). Сучасні освітні психотехнології професійної підготовки майбутніх психологів. Психологія та психосоціальні інтервенції, 2, 20–29. <https://doi.org/10.18523/2617-2348.2019.2.20-29>
- Волошина, В.В. (2014). Аксіопсихологія професійної підготовки майбутнього психолога у вищих педагогічних закладах освіти. (Монографія). Вінниця : Нілан-ЛТД. Україна.

- Гончаровська, Г.Ф. (2019). Підготовка психологів до роботи з батьками дітей дошкільного віку, схильних до проявів агресивної поведінки. *Теорія і практика сучасної психології*, 6(2), 32–37. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.6-2.6>
- Горлач, М. І. (1999). Природа цінностей. *Наукові записки Харківського військового університету. Сер. Соціальна філософія, педагогіка, психологія*. Харків : ХВУ, Вип. 3. С. 14–26.
- Кокун, О.М. (2012). Психологія професійного становлення сучасного фахівця. (Монографія). Київ : ДП «Інформ.-аналіт. Агентство».
- Кузьменко, В., & Гальченко, В. (2020). Активізація творчого потенціалу студентів у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*, 9(54), 98–106. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.9\(54\).09](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.9(54).09)
- Максименко, С. Д. (2014). Загальна психологія: навч. посібник. Вид. 2-ге, переробл. та допов. Київ : «Центр навчальної літератури», 272 с.
- Матвієнко, О.В., & Затворнюк, О.М. (2014). Професійна підготовка майбутніх психологів як психолого-педагогічна проблема. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 1(1), 215–220.
- Панок, В. Г. (2003). Основні напрямки професійного становлення особистості практичного психолога у вищій школі *Практична психологія та соціальна робота*. № 4. С. 14–17.
- Приходько, Ю.О. (2017). Особистісні якості психолога як чинник його професійності. Збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії і практики» (28 квітня 2017 р.), (с. 122–125). Режим доступу: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/31074/1/Prykhodko_122-125.pdf
- Професійний стандарт «Психолог закладу освіти». (2020). Наказ Міністерства освіти від 24.11.2020 № 2425. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykholoh.pdf
- Тітова, Т. Є. (2012). Формування ціннісних орієнтацій майбутніх психологів у процесі професійної підготовки: дис. канд. психол. наук 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 200 с.
- Ткач, Т., & Люцина, В. (2022). Психологічна підготовка молодших бакалаврів дошкільної освіти у закладах фахової передвищої освіти. *Preschool Education: Global Trends*, 2, 189–208. <https://doi.org/10.31470/2786-703X-2022-2-189-208>
- Федан, О.В. (2015). Особливості автентичності практичного психолога: теоретичний аналіз. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*, 3(38), 493–500.
- Ханецька, Т., & Федоренко, А. (2021). Вміння формулювати професійні висловлювання як складова комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутнього психолога. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*, 15(60), 99–110. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.15\(60\).10](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2021.15(60).10)
- Чепелева, Н.В. (2000). Особистісна підготовка психолога-практика. *Персонал*, 5, 17–19.
- Ямницький, О. В. (2014). Професійно-ціннісні орієнтації практичних психологів як категорії психології. *Актуальні проблеми дошкільної та вищої освіти*. Варшава: вид-во «Diamond trading tour», С.158–160.
- Albritton, K., Mathews, R.E., & Boyle, S.G. (2019). Is the role of the school psychologist in early childhood truly expanding? A national survey examining school psychologists' practices and training experiences. *Journal of Applied School Psychology*, 35(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/15377903.2018.1462280>
- Barnett, D.W. (1986). School psychology in preschool settings: A review of training and practice issues. *Professional Psychology: Research and Practice*, 17(1), 58–64. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.17.1.58>
- Bischoff, R.J. (1997). Themes in therapist development during the first three months of clinical experience. *Contemporary Family Therapy*, 19, 563–580. <https://doi.org/10.1023/A:1026139206638>
- Fogaca, J.L., Watson, J.C., & Zizzi, S.J. (2019). The journey of service delivery competence in applied sport psychology: The arc of development for new professionals. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 14(2), 109–126. <https://doi.org/10.1123/jcsp.2019-0010>

- Heinonen, E., & Nissen-Lie, H.A. (2020). The professional and personal characteristics of effective psychotherapists: A systematic review. *Psychotherapy Research*, 30(4), 417–432. <https://doi.org/10.1080/10503307.2019.1620366>
- Hudson, A., & King, N. (2007). Professional training of child psychologists. *Australian Psychologist*, 19(3), 303–310. <https://doi.org/10.1080/00050068408255436>
- McEwan, H.E., & Tod, D. (2023). Trainee clinical, and sport and exercise psychologists' experiences of professional development: A longitudinal study. *Psychology of Sport and Exercise*, 64, 102343, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2022.102343>
- McMahon, A., & Hevey, D. (2017). «It has taken me a long time to get to this point of quiet confidence»: What contributes to therapeutic confidence for clinical psychologists? *Clinical psychologist*, 21(3), 195–205. <https://doi.org/10.1111/cp.12077>
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York : Free Press, 438 p.
- Rønnestad, M.H., & Skovholt, T.M. (2013). *The developing practitioner: Growth and stagnation of therapists and counselors*. Routledge.
- Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). Brussels, Belgium. Режим доступу: https://www.enqa.eu/wpcontent/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
- Tod, D., & Bond, K. (2010). A longitudinal examination of a British neophyte sport psychologist's development. *The Sport Psychologist*, 24(1), 35–51. <https://doi.org/10.1123/tsp.24.1.35>
- Widerstrom, A.H., Mowder, B.A., & Willis, W.G. (1989). The School Psychologist's Role in the Early Childhood Special Education Program. *Journal of Early Intervention*, 13(3), 239–248. <https://doi.org/10.1177/105381518901300305>
- Woodcock, C.L. (2005). *Counsellor development in the school setting: A narrative study*. Doctor's thesis. Canada. Retrieved from <https://harvest.usask.ca/bitstream/handle/10388/etd-05042005-141934/THESISFINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

References

- Bulakh, I., Voloshyna, V., & Lohvytska, L. (2019). Suchasni osvitni psyhotekhnologii profesiinoi pidhotovky maibutnikh psykholohiv [Modern Educational Psychotechnologies for Professional Training of Future Psychologists]. *Psykholohiia ta psykhosotsialni interventsii – Psychology and Psychosocial Interventions* 2, 20–29. <https://doi.org/10.18523/2617-2348.2019.2.20-29> [in Ukrainian].
- Voloshyna, V.V. (2014). *Aksiopsykholohiia profesiinoi pidhotovky maibutnoho psykholoha u vshchychk pedahohichnykh zakladakh osvity [Axiopsychology of professional training of the future psychologist in higher pedagogical educational institutions]*. Vinnytsia : Nilan-LTD. Ukraina [in Ukrainian].
- Honcharovska, H.F. (2019). Pidhotovka psykholohiv do roboty z batkamy ditei doshkilnoho viku, skhylnykh do proiaviv ahresyvnoi povedinky [Preparation of psychologists to working with parents of pre-school children, tending to show aggressive behavior]. *Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii – Theory and Practice of Modern Psychology*, 6(2), 32–37. <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.6-2.6> [in Ukrainian].
- Horlach, M. I. (1999). Pryroda tsinnosti. Naukovi zapysky Kharkivskoho viiskovoho universytetu. Ser. Sotsialna filosofiia, pedahohika, psykholohiia. Kharkiv : KhVU, Vyp. 3. S. 14–26. [in Ukrainian].
- Kokun, O.M. (2012). *Psykholohiia profesiinoho stanovlennia suchasnoho fakhivtsia [Psychology of professional development of a modern specialist]*. Kyiv : DP «Inform.-analit. Aherentstvo». Ukraina [in Ukrainian].
- Khrystenko, O. M., Vykrushch, A. V., Fedoniuk, L. Y. & Oliinyk, N. Y. (2022). Personal values of future doctors. *Wiadomosci lekarskie*, LXXV (8; P. 2), 2020–2025. <https://doi.org/10.36740/WLek202208214>
- Kuzmenko, V., & Galchenko, V. (2020). Aktyvizatsiia tvorchoho potentsialu studentiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Activation of students' creative potential in the professional training process]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 12. Psykholohichni nauky – Scientific Journal of*

- the M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Series 12. Psychological Sciences, 9(54), 98–106. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.9\(54\).09](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series12.2020.9(54).09) [in Ukrainian].
- Maksymenko, S. D. (2014). Zahalna psykholohiia: navch. posibnyk. Vyd. 2-he, pererobl. ta dopov. Kyiv : «Tsentr navchalnoi literatury», 272 s. [in Ukrainian].
- Matvienko, O.V., & Zatvorniuk, O.M. (2014). Profesiina pidhotovka maibutnikh psykholohiv yak psykholohopedahohichna problema [Professional training of future psychologists as a psychological and pedagogical problem]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, 1(1), 215–220 [in Ukrainian].
- Panok, V. H. (2003). Osnovni napriamky profesiinoho stanovlennia osobystosti praktychnoho psykholoha u vyshchii shkoli Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota. № 4. S. 14–17. [in Ukrainian].
- Prykhodko, Yu. O. (2017). Osobystisni yakosti psykholoha yak chynnyk yoho profesiinosti [Personal qualities of a psychologist as a factor of his professionalism]. *Zbirnyk naukovykh statei z aktualnykh problem filosofii, kulturolohii, psykholohii, pedahohiky ta istorii. Materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Naukovi poshuky: aktualni problemy teorii i praktyky» – A collection of scientific articles on current problems of philosophy, cultural studies, psychology, pedagogy and history. Materials of the 5th International Scientific and Practical Conference «Scientific Searches: Actual Problems of Theory and Practice» (April 28, 2017)*, (pp. 122–125). Retrieved from http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/31074/1/Prykhodko_122-125.pdf [in Ukrainian].
- Profesiinyi standart «Psykholoh zakladu osvity» [Professional standard «Psychologist of an Educational Institution»] (2020). Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 24.11.2020 № 2425 – Order of the Ministry of Economy dated November 24, 2020 No. 2425. Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/12/Standart_Praktychnyy_psykholoh.pdf [in Ukrainian].
- Titova, T. Ye. (2012). Formuvannia tsinnisnykh oriiantatsii maibutnikh psykholohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky: dys. kand. psykhol. nauk 19.00.07 «Pedahohichna ta vikova psykholohiia». Kyiv, 200 s. [in Ukrainian].
- Tkach, T., & Lucyna, W. (2022). Psykholohichna pidhotovka molodshykh bakalavriv doshkilnoi osvity u zakladakh fakhovoi peredvyshchoi osvity [Psychological Training of Junior Bachelors of Preschool Education in Institutions of Vocational Pre-higher Education]. *Preschool Education : Global Trends*, 2, 189–208. <https://doi.org/10.31470/2786-703X-2022-2-189-208> [in Ukrainian].
- Fedan, O.V. (2015). Osoblyvosti avtentychnosti praktychnoho psykholoha: teoretychnyi analiz [Features of the authenticity of a practical psychologist: theoretical analysis]. *Teoretychni i prykladni problemy psykholohii – Theoretical and Applied Problems of Psychology*, 3(38), 493–500 [in Ukrainian].
- Khanetska, T., & Fedorenko, A. (2021). Vminnia formuluvaty profesiini vyslovliuvannia yak skladova komunikatyvno-movlennievoi kompetentnosti maibutnoho psykholoha [Ability to formulate professional utterance as a component of communicative-speech competence of a future psychologist]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 12. Psykholohichni nauky – Scientific Journal of the M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Series 12. Psychological Sciences*, 15(60), 99–110. [https://doi.org/10.31392/NPUnc.series12.2021.15\(60\).10](https://doi.org/10.31392/NPUnc.series12.2021.15(60).10) [in Ukrainian].
- Khrystenko, O. M., Vykhruhch, A. V., Fedoniuk, L. Y. & Oliinyk, N. Y. (2022). Personal values of future doctors. *Wiadomosci lekarskie*, LXXV (8; P. 2), 2020–2025. <https://doi.org/10.36740/WLek202208214>
- Chepelieva, N.V. (2000). Osobystisna pidhotovka psykholoha-praktyka [Personal training of a practicing psychologist]. *Personal – Personnel*, 5, 17–19. [in Ukrainian].
- Yamnytskyi, O. V. (2014). Profesiino-tsinnisni oriiantatsii praktychnykh psykholohiv yak katehorii psykholohii. Aktualni problemy doshkilnoi ta vyshchoi osvity. Varshava: vyd-vo «Diamond trading tour», S.158–160. [in Ukrainian].
- Albritton, K., Mathews, R.E., & Boyle, S.G. (2019). Is the role of the school psychologist in early childhood truly expanding? A national survey examining school psychologists' practices and training experiences. *Journal of Applied School Psychology*, 35(1), 1–19. <https://doi.org/10.1080/15377903.2018.1462280>

- Barnett, D.W. (1986). School psychology in preschool settings: A review of training and practice issues. *Professional Psychology: Research and Practice*, 17(1), 58–64. <https://doi.org/10.1037/0735-7028.17.1.58>
- Bischoff, R.J. (1997). Themes in therapist development during the first three months of clinical experience. *Contemporary Family Therapy*, 19, 563–580. <https://doi.org/10.1023/A:1026139206638>
- Fogaca, J.L., Watson, J.C., & Zizzi, S.J. (2019). The journey of service delivery competence in applied sport psychology: The arc of development for new professionals. *Journal of Clinical Sport Psychology*, 14(2), 109–126. <https://doi.org/10.1123/jcsp.2019-0010>
- Heinonen, E., & Nissen-Lie, H.A. (2020). The professional and personal characteristics of effective psychotherapists: A systematic review. *Psychotherapy Research*, 30(4), 417–432. <https://doi.org/10.1080/10503307.2019.1620366>
- Hudson, A., & King, N. (2007). Professional training of child psychologists. *Australian Psychologist*, 19(3), 303–310. <https://doi.org/10.1080/00050068408255436>
- McEwan, H.E., & Tod, D. (2023). Trainee clinical, and sport and exercise psychologists' experiences of professional development: A longitudinal study. *Psychology of Sport and Exercise*, 64, 102343, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2022.102343>
- McMahon, A., & Hevey, D. (2017). «It has taken me a long time to get to this point of quiet confidence»: What contributes to therapeutic confidence for clinical psychologists? *Clinical psychologist*, 21(3), 195–205. <https://doi.org/10.1111/cp.12077>
- Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York : Free Press, 438 p.
- Rønnestad, M.H., & Skovholt, T.M. (2013). *The developing practitioner: Growth and stagnation of therapists and counselors*. Routledge.
- Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. (2015). Brussels, Belgium. Режим доступу: https://www.engq.eu/wpcontent/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
- Tod, D., & Bond, K. (2010). A longitudinal examination of a British neophyte sport psychologist's development. *The Sport Psychologist*, 24(1), 35–51. <https://doi.org/10.1123/tsp.24.1.35>
- Widerstrom, A.H., Mowder, B.A., & Willis, W.G. (1989). The School Psychologist's Role in the Early Childhood Special Education Program. *Journal of Early Intervention*, 13(3), 239–248. <https://doi.org/10.1177/105381518901300305>
- Woodcock, C.L. (2005). *Counsellor development in the school setting: A narrative study*. Doctor's thesis. Canada. Retrieved from <https://harvest.usask.ca/bitstream/handle/10388/etd-05042005-141934/THESISFINAL.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

FORMATION OF PROFESSIONAL VALUES IN FUTURE PSYCHOLOGISTS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

Svitlana Titarenko, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Preschool Pedagogy and Psychology Department. Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Hlukhiv, Ukraine, e-mail: titarenko17.01@gmail.com

The article addresses the issue of forming professional values in future psychologists working in preschool education institutions. It includes an analysis of psychological and pedagogical literature on the development of personal values. It is noted that the professional activity of practical psychologists is a specialized social activity aimed at enhancing the value of other people. A focus on the value of others in the professional activity of a psychologist requires a proper understanding of one's competence as a mechanism for influencing others, based on professional duties and responsibility for one's professional behavior.

The study characterizes various types of values, emphasizing that the professional values of a psychologist include moral and ethical principles that regulate their professional activity. These include empathy, respect for individuals, responsibility, honesty, and a commitment to continuous professional development and self-improvement. Particularly important is the ability to maintain confidentiality and ensure the safety and well-being of children.

The formation of professional values in future psychologists is achieved through a comprehensive approach that includes theoretical education, practical exercises, and personal development. An important component is the integration of ethical issues into academic courses, the organization of discussions and seminars on professional ethics, and providing opportunities for students to participate in practical training and internships in preschool education institutions.

It has been established that the formation of professional values in future psychologists of preschool education institutions is a complex and multifaceted process that requires a systematic approach and active involvement of educators, mentors, and the students themselves. This affects not only the professional competence of young specialists but also the quality of psychological assistance they will be able to provide to children and their families in the future. Effective value formation will contribute to creating a generation of professionals capable of ensuring a high level of psychological support and assistance in preschool education institutions.

Keywords: *professional values, empathy, respect for individuality, responsibility, honesty, commitment to continuous professional development and self-improvement, practical psychologist, preschool education institution.*

Стаття надійшла до редакції / Received 01.08.2024

Прийнята до друку / Accepted 25.10.2024

Унікальність тексту 84 % («StrikePlagiarism» ID 330069898)

© Тімаренко Світлана Анатоліївна, 2024.